

УДК 349.3

О.М. Пижова,
доктор юридичних наук, доцент,
проректор з наукової роботи
Державного податкового університету,
адвокат
<https://orcid.org/0000-0003-3652-5581>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРІТ: ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті здійснено комплексне дослідження міжнародного досвіду соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, крізь призму поєднання міжнародно-правових стандартів і практичних механізмів їх реалізації у зарубіжних державах. У межах дослідження проаналізовано нормативне ядро міжнародної системи захисту дітей-сиріт, яке утворюють Конвенція ООН про права дитини, Конвенція про права осіб з інвалідністю, Керівні принципи альтернативного догляду за дітьми 2009 року, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо прав дитини 2019 року, а також сучасні підходи Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю до деінституціалізації, зокрема в надзвичайних ситуаціях. Обґрунтовано, що сучасна міжнародна модель соціального захисту дітей-сиріт ґрунтується не лише на наданні матеріальної допомоги, а передусім на забезпеченні права дитини зростати в сімейному або максимально наближеному до сімейного середовищі, запобіганні невинуватеному розлученню з родиною, розвитку сімейних форм виховання, належному державному контролю за альтернативним доглядом, участі дитини в ухваленні рішень, що її стосуються, та створенні ефективної системи соціальних послуг на рівні громади. Особливу увагу приділено аналізу практик імплементації міжнародних стандартів, серед яких деінституціалізація, розвиток фостерного догляду, родинної опіки, усиновлення, соціальні грошові трансфери для родин, які виховують сиріт і вразливих дітей, професіоналізація соціальної роботи, запровадження механізмів гейткіпінгу та індивідуального ведення випадку. На прикладах Кенії, Руанди, Йорданії, Болгарії, Європейського Союзу та Австралії показано, що результативність соціального захисту дітей-сиріт залежить від системного поєднання правових, фінансових, організаційних і соціально-сервісних інструментів. Доведено, що міжнародний досвід має важливе значення для України, оскільки дає змогу визначити напрями удосконалення національної політики: посилення підтримки сімей, запобігання інституціалізації дітей, розвиток альтернативного сімейного догляду, створення надійних систем обліку та моніторингу, запровадження правових запобіжників проти комерціалізації інституційного догляду, а також особливий захист дітей з інвалідністю.

Ключові слова: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, соціальний захист, деінституціалізація, сімейні форми виховання; альтернативний догляд, соціальні грошові трансферти, права дитини, соціальні гарантії, міжнародні стандарти.

Постановка проблеми. Захист дітей, які втратили батьківське піклування, належить до найгостріших гуманітарних та правових проблем сучасності. За наявними оцінками, у світі налічується близько 147 мільйонів дітей-сиріт – дітей віком до 18 років, які втратили одного чи обох батьків, – і ще мільйони дітей розлучені з родинами або перебувають під загрозою такого розлучення [1]. Водночас від 5 до 6 мільйонів дітей продовжують утримуватися в установах інституційного догляду, попри те, що це суперечить визнаному міжнародним правом праву дитини зростати в сімейному середовищі [1; 2]. Пандемія COVID-19 загострила цю проблему, збільшивши кількість дітей, які втратили батьків або основних опікунів [1].

Для України проблематика набуває особливої актуальності. Повномасштабна війна спричинила нову хвилю дітей, позбавлених батьківського піклування, масове внутрішнє та зовнішнє переміщення, евакуацію закладів інституційного догляду й супутні ризики реінституціалізації. Одночасно курс держави на європейську інтеграцію зумовлює потребу приведення національної системи захисту дитинства у відповідність до міжнародних та європейських стандартів. За таких умов вивчення міжнародного досвіду соціального захисту дітей-сиріт – як на рівні правових стандартів, так і на рівні апробованих практик їх імплементації – має не лише пізнавальне, а й безпосередньо прикладне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Емпіричну та політико-правову основу дослідження проблеми становить низка авторитетних праць. Вплив соціальних грошових трансфертів на добробут дітей у сім'ях, які піклуються про сиріт, ґрунтовно досліджено К. Хуанг та співавторами на матеріалі кенійської програми грошових трансфертів для сиріт і вразливих дітей [3]. Чинники, що визначають рівень глобальної пріоритетності проблеми догляду за дітьми, та внутрішні суперечності спільноти її прихильників проаналізовано Ю. Шавар і Дж. Шиффманом у межах теорії формування порядку денного [1]. Нарешті, доказово обґрунтовані рекомендації щодо реформування систем догляду на глобальному, національному та локальному рівнях узагальнено у доповіді Комісії журналу «The Lancet» за редакцією Ф. Голдмана та співавторів [2]. Попри значний обсяг емпіричних і політологічних розвідок, порівняльно-правовий вимір проблеми – систематизація міжнародних стандартів у поєднанні з аналізом практик їх імплементації – залишається опрацьованим недостатньо, що й визначає актуальність цієї статті.

Метою статті є характеристика системи міжнародно-правових стандартів соціального захисту дітей-сиріт та узагальнення практик їх імплементації.

тації в зарубіжних правопорядках, а також формулювання на цій основі висновків, релевантних для удосконалення національної системи захисту дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни та європейської інтеграції України.

Виклад основного матеріалу. Поняття «дитина-сирота» у міжнародній практиці тлумачиться широко – як дитина віком до 18 років, що втратила одного або обох батьків унаслідок будь-якої причини; ширшою категорією є діти, позбавлені батьківського піклування, які охоплюють також дітей, розлучених із сім'єю або таких, що перебувають під ризиком розлучення [1]. Прикметно, що, за оцінками, від 80 до 90 відсотків дітей, які перебувають в установах інституційного догляду, мають принаймні одного з живих батьків, а отже, формально не є сиротами у вузькому розумінні [1]. Це зміщує акцент із власне сирітства на ширшу проблему втрати сімейного середовища, основними рушіями якої є бідність, інвалідність, хвороби, збройні конфлікти, а також природні й техногенні катастрофи [2].

Сучасна доктрина об'єднує відповідні заходи в єдиний «порядок денний догляду за дітьми», який охоплює три взаємопов'язані компоненти: зміцнення спроможності сімей піклуватися про дітей, запобігання невинуватому розлученню дитини із сім'єю та забезпечення якісного альтернативного догляду тоді, коли возз'єднання з біологічною родиною неможливе або не відповідає найкращим інтересам дитини [1; 2]. Саме у цій тріаді – профілактика, підтримка сім'ї та якісні сімейні альтернативи – й розгортається система міжнародних стандартів соціального захисту дітей-сиріт.

Нормативне ядро досліджуваної сфери утворюють кілька взаємодоповнюваних інструментів. Конвенція ООН про права дитини 1989 року закріплює право дитини на зростання в сімейному середовищі як засадниче [4]. Конвенція про права осіб з інвалідністю 2006 року гарантує дітям з інвалідністю право на сімейне життя, що має принципове значення з огляду на їх непропорційно високу частку серед інституціалізованих дітей; у 2017 році Комітет ООН з прав осіб з інвалідністю визнав установи інституційного догляду – незалежно від їх якості та розміру – неприйнятною альтернативою сім'ї, а у 2022 році ухвалив Керівні принципи деінституціалізації, у тому числі в надзвичайних ситуаціях [5; 6].

Деталізованим галузевим стандартом виступають Керівні принципи альтернативного догляду за дітьми, схвалені Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН A/RES/64/142 від 18 грудня 2009 року [7]. Цей документ розмежовує «установи» (institutions) та ширше коло закладів резиденційного догляду, встановлює пріоритетність сімейних форм та принцип тимчасовості формального альтернативного догляду, а також вимоги щодо реєстрації, ліцензування й нагляду за усіма формами догляду [7]. Подальшого розвитку ці засади набули у

Резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо прав дитини A/RES/74/133 від 18 грудня 2019 року, яка закликала держави поступово замінювати інституціалізацію якісним альтернативним доглядом та перенаправляти ресурси на сімейні й громадські послуги; відповідні рекомендації підтримали понад 250 неурядових організацій та ЮНІСЕФ [2; 8].

Узагальнюючи, можна виокремити такі засадничі стандарти соціального захисту дітей-сиріт: пріоритет сім'ї та зростання дитини в сімейному середовищі; запобігання невинуватеному розлученню дитини з родиною; забезпечення сімейних форм альтернативного догляду в чіткій послідовності переваг – родинна опіка, усиновлення; тимчасовість формального догляду та спрямованість на реінтеграцію; обов'язковість реєстрації, ліцензування й нагляду; розбудова систем збору даних; участь дитини в ухваленні рішень, що її стосуються [2; 7; 8]. Ці стандарти утворюють нормативний каркас, у межах якого розгортаються національні практики імплементації.

Водночас застосування цих стандартів ускладнюється термінологічною невизначеністю. Як засвідчує аналіз, поняття «установа» (institution) вживається в міжнародних документах непослідовно: одні автори відносять до інституційних будь-які форми догляду, що не є сімейними, інші резервують цей термін лише за великими резиденційними закладами, через що різні форми – від притулків невідкладної допомоги до дитячих будинків сімейного типу й «дитячих сіл» – дістають суперечливу правову кваліфікацію [1]. Така невизначеність має не суто теоретичний характер: від віднесення конкретної форми догляду до «інституційної» залежить її допустимість і подальша доля в межах реформи.

Подоланню цієї невизначеності слугують принципи необхідності та прийнятності (necessity and suitability), згідно з якими будь-яка форма формального догляду має застосовуватися лише за дійсної потреби й у спосіб, що найкраще відповідає індивідуальним потребам дитини, під обов'язковим наглядом уповноважених державних органів [2; 7]. Саме ці принципи перетворюють абстрактний пріоритет сім'ї на операційний критерій ухвалення рішень у конкретних справах.

Стрижневою практикою імплементації наведених стандартів є деінституціалізація – процес реформування систем догляду шляхом закриття установ, запобігання відкриттю нових і заміщення інституційного догляду доглядом у сім'ї або сімейному оточенні [1; 2]. Доказову основу цього курсу становить систематичний огляд, проведений у межах Комісії «The Lancet»: інституційний догляд асоціюється із затримками фізичного розвитку, розвитку мозку, когнітивних функцій та уваги, причому що довше дитина перебуває в установі, то гіршими є наслідки; натомість переміщення дитини в сімейне середовище супроводжується суттєвим, хоч і неповним, відновленням [2].

Установу при цьому визначають як публічно або приватно кероване колективне місце проживання дітей, що не є сімейним за своєю природою [2].

Водночас доктрина наголошує на необхідності континууму догляду: невелика, високоякісна резиденційна опіка спеціалізованого характеру може зберігатися лише як винятковий і тимчасовий захід, зокрема для дітей зі складними потребами, та не повинна застосовуватися до дітей віком до трьох років [3]. Слід зважати й на внутрішню дискусійність руху деінституціалізації. Дослідження виявляє три позиції в середовищі фахівців: прибічники беззастережної деінституціалізації, прихильники її поступової реалізації (із збереженням окремих форм резиденційного догляду на перехідний період) та критики, які наполягають на контекстуальному підході [2]. Ці розбіжності значною мірою зумовлені відмінністю досвіду пострадянських країн із масштабними державними інтернатами та країн Африки на південь від Сахари, де переважають сімейні форми догляду [2; 3].

Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє виокремити кілька типів апробованих практик. По-перше, це соціальні грошові трансферти як інструмент зміцнення сім'ї. Показовим є досвід Кенії, де діє Програма грошових трансфертів для сиріт і вразливих дітей (CT-OVC) – найбільша програма соціального захисту в країні, спрямована на запобігання міжпоколінній передачі бідності, спричиненої ВІЛ/СНІД, через фінансову підтримку родин, що піклуються про сиріт; станом на 2014 рік нею було охоплено понад 240 тисяч домогосподарств [3]. Трансферт є безумовним і становить близько 20 відсотків місячних витрат домогосподарства; відбір отримувачів здійснюється у два етапи із залученням громадських комітетів та подальшою верифікацією на районному рівні [3]. Поширення понад 123 програм грошових трансфертів у країнах Африки на південь від Сахари свідчить про утвердження цього інструмента як магістрального засобу багатовимірного захисту вразливих дітей без вилучення їх із сім'ї [3].

По-друге, це національні реформи систем догляду. Руанда демонструє приклад системної деінституціалізації: у межах програми «Виховуймо дітей у сім'ях» (Tubarerere Mu Muryango), запровадженої у 2012 році на основі національної стратегії та підкріпленої конституційними й законодавчими гарантіями, упродовж першої фази було закрито 12 установ, ще 14 трансформовано в надавачів громадських послуг, а понад 3000 дітей влаштовано в сімейні форми догляду [2]. Йорданія ілюструє розбудову фостерної системи з урахуванням релігійно-культурного контексту: програму було схвалено релігійною радою (Іфта) та підтримано королівською родиною, що дозволило інституціалізувати кафалу як форму сімейного догляду; водночас досвід Йорданії унаочнює вразливість реформ до бюджетних скорочень і плинності підготовленого персоналу [2]. Болгарія засвідчує значення професіоналізації

соціальної роботи – забезпечення присутності компетентних соціальних працівників у кожному муніципалітеті стало одним із наріжних чинників успішності реформи, що додатково спиралася на ресурси ЄС [2]. На наднаціональному рівні Європейський Союз сформував власну рамку, ухваливши у 2012 році Спільні європейські настанови щодо переходу від інституційного до догляду на рівні громади та запровадивши регуляторні положення, що обмежують інвестування структурних фондів в установи інституційного типу [2].

Третє, це законодавчі відповіді на комерціалізацію інституційного догляду. Окрему групу практик становлять заходи протидії комерційній експлуатації дітей у системі догляду. Так званий «сирітський туризм» (orphanage tourism) та волонтерський туризм оцінюються як індустрія обсягом близько 2,6 млрд доларів США, що створює стимули до утримання й розширення установ, а подекуди й до прямого вербування дітей із родин [1; 2]. Найпослідовнішу законодавчу відповідь запропонувала Австралія, яка у 2018 році ухвалила Закон про сучасне рабство (Modern Slavery Act): торгівлю та/або експлуатацію дітей у сиротинцях у пояснювальній записці до Закону прямо кваліфіковано як форму сучасного рабства, а на рівні політики передбачено заходи з обмеження потоків коштів і волонтерства, що підживлюють такі установи [2]. Цей досвід демонструє потенціал кримінально-правових та регуляторних інструментів (зокрема перегляду податкових пільг на пожертви й регулювання діяльності туристичних агенцій) у захисті дітей [2].

Четверте, це системи кейс-менеджменту, гейткіпінгу та соціальна робота. Дієвість сімейно орієнтованих реформ безпосередньо залежить від наявності механізмів індивідуального ведення випадку (case management) та «гейткіпінгу» – процедури, що забезпечує застосування альтернативного догляду лише за дійсної потреби та підбір найприйнятнішої для дитини форми підтримки [2]. Інструментальним прикладом є камбоджійська відкрита система ведення випадку OSCaR, якою послуговуються понад 30 неурядових організацій і яка інтегрує оцінювання, планування догляду та подальший супровід, водночас уможливорюючи агрегування даних для моніторингу на регіональному й національному рівнях [2]. Спільним знаменником усіх результативних практик є опора на підготовлену професійну соціальну службу та на надійні системи даних про дітей, позбавлених батьківського піклування [2].

Таким чином, узагальнення зарубіжного досвіду виявляє низку перешкод на шляху імплементації міжнародних стандартів. До них належать: недостатність достовірних даних про чисельність і становище дітей поза сімейним доглядом; суперечливість доказової бази щодо ефективності окремих рішень; розбіжність регіонального досвіду (пострадянські держави проти країн

Африки); соціокультурні та правові бар'єри (зокрема несприйняття фостерингу й рідкість формального усиновлення в низці країн); комерційні інтереси, що підтримують існування установ; а також неоднозначність позицій самих дітей, родин та спільноти осіб з інвалідністю [1; 2]. На рівні організаційному ці суперечності трансформуються у проблеми врядування (governance) та позиціонування (positioning): незгода щодо самого визначення проблеми послаблює здатність спільноти узгоджувати ініціативи, формувати коаліції та переконувати політиків, а отже, знижує глобальну пріоритетність питання [1]. Досвід реформ застерігає також від двох типових хиб імплементації – суто «згори донизу» декларативних стратегій без належного залучення стейкхолдерів і суто «знизу вгору» точкових проєктів поза національним політичним контекстом; результативним є лише системний підхід, що поєднує обидва рівні [2].

Окремої уваги заслуговує фінансовий вимір імплементації. Зарубіжний досвід доводить, що інституційний догляд є істотно витратнішим за програми сімейної підтримки, а тому деінституціалізація за умови належного планування здатна вивільнити ресурси на розвиток громадських і сімейних послуг; натомість безсистемне та раптове припинення фінансування установ без попередньо вибудованих альтернатив здатне завдати дітям шкоди [2]. Звідси випливає вимога поетапного, безпечного й заздалегідь забезпеченого ресурсами переходу, у межах якого кошти послідовно перенаправляються від установ до сімейних форм у міру скорочення кількості дітей в інституційному догляді [2]. Прикладом тут слугує болгарська практика поступової професіоналізації соціальної служби, а застереженням – йорданський досвід, де бюджетні скорочення спричинили часткове повернення дітей до установ [2]. Для України, що здійснює реформу в умовах гострих ресурсних обмежень воєнного часу, врахування цього фінансового виміру є критично важливим.

Виявлені закономірності мають безпосереднє значення для України. По-перше, чинна війна актуалізує потребу пріоритезації запобігання розлученню дитини з родиною та зміцнення сімей як першочергового напрямку, що узгоджується із засадничими міжнародними стандартами [2; 8]. По-друге, гармонізація національного законодавства з Конвенцією ООН про права дитини, Конвенцією про права осіб з інвалідністю, Керівними принципами альтернативного догляду та Резолюцією A/RES/74/133 є водночас і зобов'язанням у межах європейської інтеграції, і змістовним орієнтиром реформи [4; 5; 7; 8]. По-третє, зарубіжний досвід доводить дієвість соціальних грошових трансфертів як інструмента багатовимірної підтримки родин з дітьми без їх вилучення, що може бути адаптовано до українських реалій повоєнного відновлення [3]. По-четверте, успіх деінституціалізації залежить від розбудови професійної соціальної служби, механізмів гейткіпінгу та індивідуального

ведення випадку, а також від надійних систем даних [2]. По-п'яте, актуальним є запровадження правових запобіжників проти комерціалізації догляду та неконтрольованого волонтерства, із врахуванням австралійського досвіду [2]. Нарешті, особливої уваги потребують діти з інвалідністю як найбільш вразлива до інституціалізації категорія [2; 5]. Реалізація цих уроків має спиратися на правозахисний, орієнтований на стійкість підхід, що враховує специфіку воєнного й повоєнного контексту, зокрема ризики реінституціалізації внаслідок переміщення.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє сформулювати такі висновки. По-перше, міжнародно-правові стандарти соціального захисту дітей-сиріт утворюють узгоджену систему, що ґрунтується на пріоритеті сім'ї та праві дитини зростати в сімейному середовищі; її ядро становлять Конвенція ООН про права дитини, Конвенція про права осіб з інвалідністю, Керівні принципи альтернативного догляду за дітьми (2009 р.) та Резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо прав дитини (2019 р.). По-друге, магістральною практикою імплементації цих стандартів є деінституціалізація, яка, попри доказову обґрунтованість, залишається предметом доктринальних дискусій і потребує контекстуально виваженого, континуального підходу. По-третє, результативна імплементація передбачає поєднання нормативних стандартів із дієвими інструментами соціального захисту – грошовими трансфертами, гейткіпінгом, індивідуальним веденням випадку, професійною соціальною службою та фінансовим забезпеченням, – а також із правовою протидією комерціалізації догляду. По-четверте, для України приведення національної системи захисту дітей, позбавлених батьківського піклування, у відповідність до міжнародних стандартів є водночас імперативом воєнного часу та складовою європейської інтеграції, а зарубіжний досвід (Кенії, Руанди, Йорданії, Болгарії, ЄС, Австралії) утворює цінний орієнтир для відповідних реформ. Перспективи подальших досліджень убачаються в порівняльно-правовому аналізі національних механізмів імплементації окреслених стандартів та у розробленні моделі їх рецесії в українському праві.

Конфлікт інтересів. Авторка декларує, що немає конфлікту інтересів стосовно даного дослідження – фінансового, особистого, авторського чи іншого, який міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в цій статті.

Політика використання штучного інтелекту. Авторка декларує, що під час створення даної роботи не використовувала методи штучного інтелекту.

Література

1. Shawar Y. R., Shiffman J. Global priority for the care of orphans and other vulnerable children: transcending problem definition challenges. *Globalization and Health*. 2023. Vol. 19. Article 75. DOI: 10.1186/s12992-023-00975-0.
2. Goldman P. S., Bakermans-Kranenburg M. J., Bradford B. et al. Institutionalisation and deinstitutionalisation of children 2: policy and practice recommendations for global, national, and local actors. *The Lancet Child & Adolescent Health*. 2020. Vol. 4, № 8. P. 606–633. DOI: 10.1016/S2352-4642(20)30060-2.
3. Huang C., Singh K., Handa S., Halpern C., Pettifor A., Thirumurthy H. Investments in children's health and the Kenyan cash transfer for orphans and vulnerable children: evidence from an unconditional cash transfer scheme. *Health Policy and Planning*. 2017. Vol. 32, № 7. P. 943–955. DOI: 10.1093/heapol/czw181.
4. Конвенція про права дитини: прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. URL: <https://www.ohchr.org>
5. Конвенція про права осіб з інвалідністю: прийнята резолюцією 61/106 Генеральної Асамблеї ООН від 13 грудня 2006 р. URL: <https://www.ohchr.org>
6. Guidelines on Deinstitutionalization, including in emergencies (CRPD/C/27/3): Committee on the Rights of Persons with Disabilities. 2022. URL: <https://www.ohchr.org>
7. Керівні принципи альтернативного догляду за дітьми: резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/64/142 від 18 грудня 2009 р. URL: <https://digitallibrary.un.org>
8. Права дитини: резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/74/133 від 18 грудня 2019 р. URL: <https://digitallibrary.un.org>

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE SOCIAL PROTECTION OF ORPHANS: LEGAL STANDARDS AND PRACTICES FOR THEIR IMPLEMENTATION

Pyzhova M.

Abstract. This article presents a comprehensive study of international experience in the social protection of orphans and children deprived of parental care, viewed through the lens of the interplay between international legal standards and the practical mechanisms for their implementation in foreign countries. The study analyzes the normative core of the international system for the protection of orphans, which consists of the UN Convention on the Rights of the Child, the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, the 2009 Guidelines on Alternative Care for Children, the 2019 UN General Assembly Resolution on the Rights of the Child, as well as the contemporary approaches of the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities to deinstitutionalization, particularly in emergency situations. It is argued that the contemporary international model of social protection for orphaned children is based not only on the provision of material assistance, but first and foremost on ensuring the child's right to grow up in a family environment or one that is as close to a family environment as possible, preventing unjustified separation from the family, developing family-based forms of care, ensuring proper state oversight of alternative care, involving the child in decisions that affect them, and establishing an effective system of social services at the community level. Particular attention is paid to

analyzing practices for implementing international standards, including deinstitutionalization, the development of foster care, kinship care, adoption, social cash transfers for families raising orphans and vulnerable children, the professionalization of social work, and the introduction of gatekeeping mechanisms and individual case management. Using examples from Kenya, Rwanda, Jordan, Bulgaria, the European Union, and Australia, the study demonstrates that the effectiveness of social protection for orphans depends on a systematic combination of legal, financial, organizational, and social service tools. It has been demonstrated that international experience is of great importance for Ukraine, as it enables the identification of areas for improving national policy: strengthening support for families, preventing the institutionalization of children, developing alternative family-based care, establishing reliable registration and monitoring systems, introducing legal safeguards against the commercialization of institutional care, and providing special protection for children with disabilities.

Keywords: orphans; children deprived of parental care; social protection; deinstitutionalisation; family-based care; alternative care; social cash transfers; rights of the child; international standards.

Стаття надійшла до редакції / Received: 27.03.2026

Прийнята до друку після рецензування / Revised and Accepted: 16.04.2026

Дата публікації статті / Published: 21.04.2026.